

જમીન અને પાણી ચકાસણી પ્રયોગશાળા

ગુજરાત સ્ટેટ ફર્ટીલાઇઝર્સ એન્ડ કેમિકલ્સ લિમિટેડ ખેડૂતોને ભવિષ્ય માં ઉત્પન્ન થનારી સમસ્યાઓના ઉપાય અંગે વિચાર કરી, છેક ૧૯૬૯ થી જ જમીન અને પાણી ચકાસણી પ્રયોગશાળાની સ્થાપના કરી હતી. આજે કંપની પાસે અત્યાધુનિક વૈજ્ઞાનિક ઉપકરણોથી સુસજ્જ એવી ફર્ટીલાઇઝરનગર સ્થિત સ્થાઈ પ્રયોગશાળા અને ખેડૂતોના ખેતર સુધી પહોંચતી ફરતી પ્રયોગશાળા પણ ઉપલબ્ધ છે. આ પ્રયોગશાળામાં જમીનના મુખ્ય તત્વો, ગૌણ તત્વો, પિયત પાણીની ગુણવત્તા વિગેરેની ચકાસણી કર્યો બાદ રાસાયણિક ખાતરોના યોગ્ય તથા સમતોલ વપરાશ માટે પાકવાર કોમ્પ્યુટરાઈઝ્ડ અહેવાલ આપવામાં આવે છે, તથા અમ્લીય કે બાસ્મિક જમીનની સુધારણા માટે યોગ્ય ભલામણો દ્વારા માર્ગદર્શન આપવામાં આવે છે તથા પિયત પાણીની ગુણવત્તા અનુસાર તેના વપરાશ અંગેની જુરુરી ભલામણ કરવામાં આવે છે જેથી ક્ષાર યુક્ત પાણીની આડ અસરથી જમીનને ભગડતી અતકાવી શકાય છે. સને ૨૦૦૮ - ૨૦૦૯ સુધીમાં ૯.૦ લાખથી પણ વધુ જમીનના નમૂનાઓ અને ૯૦,૦૦૦ થી પણ વધુ પાણીના નમૂનાઓનું વૈજ્ઞાનિક પૃથકકરણ આ પ્રયોગશાળા દ્વારા કરવામાં આવ્યાં છે. ગુજરાત સરકારે હાથ ધરેલ સોઈલ હેલ્થકાર્ડ (જમીન સ્વાસ્થ્યસૂચી પત્ર) અભિયાનને સફળ બનાવવા જી.એસ.એફ.સી.ની આ પ્રયોગશાળાએ પોતાનું યોગદાન આપેલ છે. આ ઉપરાંત જી.એસ.એફ.સી. હસ્તકની આ પ્રયોગશાળામાં પીવાના પાણીની ગુણવત્તા ચકાસવાની અગત્યની સેવા પણ ઉપલબ્ધ કરવામાં આવી છે.

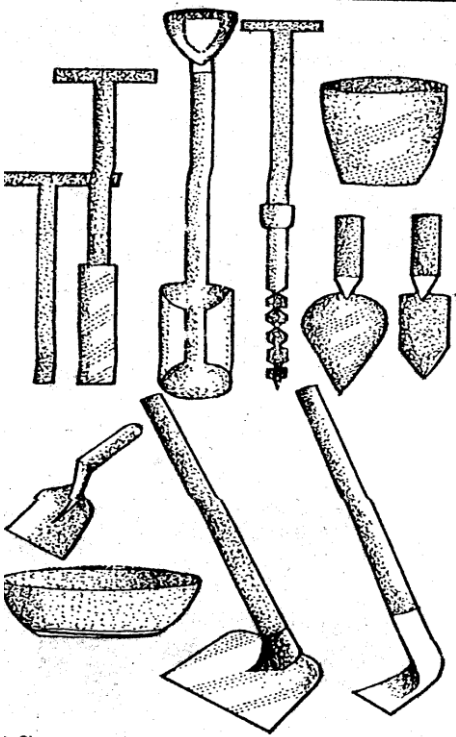
ગુજરાત રાજ્યના જુદા જુદા વિસ્તારોમાં જમીનની જુદી જુદી પરિસ્થિતિ જોતાં રાસાયણિક ખાતરનો કેટલા પ્રમાણમાં ઉપયોગ કરવો તેની ભલામણ કરવા માટે જમીનનું પૃથકકરણ કરવાનું કામ અતિશય અગત્યનું છે. રાસાયણિક ખાતરના સંતુલિત ઉપયોગ માટે જમીનનું પૃથકકરણ એક ખુબજ અગત્યનું સાધન છે તેમજ રાસાયણિક ખાતરોના ઉપયોગની કાર્યક્ષમતા વધારવામાં મહત્વનો ભાગ ભજવે છે અને રાસાયણિક ખાતરો કે જે ખુબજ કિંમતી ખેત સામગ્રી છે તેના કરકસરયુક્ત વપરાશમાં મદદ કરે છે. આ દ્રષ્ટિ રાખીને ગુજરાત સ્ટેટ ફર્ટીલાઇઝર્સ એન્ડ કેમિકલ્સ લિમિટેડ ખેડૂતોના લાભાર્થે વડોદરા જિલ્લામાં ફર્ટીલાઇઝરનગર ખાતે જમીન અને પાણીના પૃથકકરણ માટે અદ્યતન જમીન તથા પાણી ચકાસણી પ્રયોગશાળા તથા ફરતી જમીન અને પિયત પાણી ચકાસણી પ્રયોગશાળા (મોબાઈલ વાન) સ્થાપી છે. અહીં ખેડૂતોના જમીન અને પિયત પાણીના નમૂનાઓનું વ્યાજબી દરથી પૃથકકરણ કરી આપવામાં આવે છે.

જમીનના પૃથ્થકરણની અગત્યતા :

જમીનના પૃથ્થકરણના આધારે મળતી માહિતી ઉપરથી જમીનની ફળદ્રુપતા જાણી શકાય છે. પાકને જરૂરી એવા નાઈટ્રોજન, ફોસ્ફરસ અને પોટાશ જેવા મુખ્ય પોષક તત્ત્વો તથા જસત, લોહ, તાંબુ, મેંગેનીઝ જેવા સૂક્ષ્મ પોષક તત્ત્વોની જમીનમાં કેટલી ઉણપ છે અને કેટલા પ્રમાણમાં તેની જરૂરિયાત છે તે જાણી શકાય છે. તદ્ઉપરાંત પૃથ્થકરણ નાં આધારે જરૂરી રાસાયણિક તથા સેન્ટ્રીય ખાતરોની વાસ્તવિક ભલામણ કરી શકાય છે. જમીનના પી.એચ.ના આધારે જમીન ખારાશવાળી અથવા અમ્લતાવાળી છે કે કેમ તે જાણી શકાય છે તેનાથી આવી ખરાબવાળી જમીન નવસાધ્ય કરવા માટેના યોગ્ય ઉપાયો કરી શકાય છે. આમ જમીનની યોગ્ય માવજત અને રાસાયણિક ખાતરોના સંતુલિત ઉપયોગ દ્વારા પાકને જરૂરી પોષક તત્ત્વો પૂરા પાડી ઓછા ખર્ચે સારું ઉત્પાદન મેળવી શકાય છે તથા રાસાયણિક ખાતરના સંતુલિત ઉપયોગ દ્વારા જમીનની ઉપયોગ દ્વારા જમીનની તંદુરસ્તી તથા ઉત્પાદકતા જળવાઈ રહે છે.

પૃથ્થકરણ માટે જમીનનો નમૂનો લેવાની પદ્ધતિ :

પૃથ્થકરણ માટે જમીનનો નમૂનો યોગ્ય રીતે લેવાનો મુદ્દો રાસાયણિક પૃથ્થકરણ જેટલો જ મહત્વનો છે કારણકે જમીન સંબંધી જે કાંઈ સલાહ સૂચનો આપવામાં આવે છે તે આજ નમૂનાના પૃથ્થકરણના આધારે અપાય છે. આ નમૂનો જે તે ખેતરનું પ્રતિનિધિત્વ ધરાવતો હોવો જોઈએ. જમીનના પૃથ્થકરણ માટે ૬ થી ૯ ઈંચ સુધીની માટી લેવી જરૂરી છે. જમીનનો નમૂનો લેતી વખતે નીચેના મુદ્દા ધ્યાનમાં રાખવા જરૂરી છે.

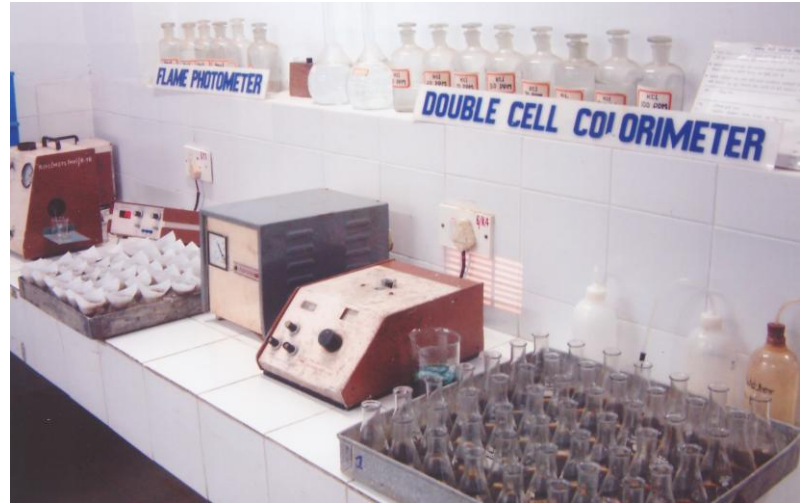
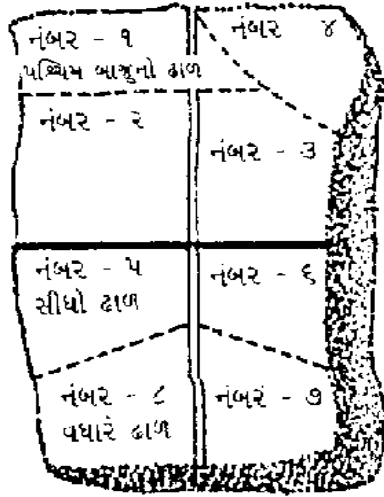
૧. યોગ્ય સાધનનો વપરાશ કરવો.

ચિત્ર - ૧ નમૂનો લેવા માટે જરૂરી સાધનો

જમીનનો નમૂનો લેવા માટે ચિત્ર - ૧ મુજબનાં જુદાં જુદાં ઓજારો જેવા કે સ્ક્રૂ ઓગર, પોસ્ટ હોલ ઓગર, લાયલપુર ઓગર તથા ખરપડી, કોદાળી, પાવડા વગેરે સાધનોનો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે. ભીની જમીનમાંથી નમૂનો લેવો હોય તો સ્ક્રૂ ઓગર કે ટ્યૂબ ઓગરનો ઉપયોગ કરી શકાય. ભરભરી જમીનમાંથી નમૂનો લેવા માટે મજબૂત હાથાવાળો પાવડો કામ આપે છે. જ્યારે મધ્ય કાળી જમીનનો નમૂનો લેવા માટે પોસ્ટ હોલ ઓગર સારું કામ આપે છે. હલકી જમીનમાં કોદાળી કે ખુરપી થી નમૂનો લઈ શકાય.

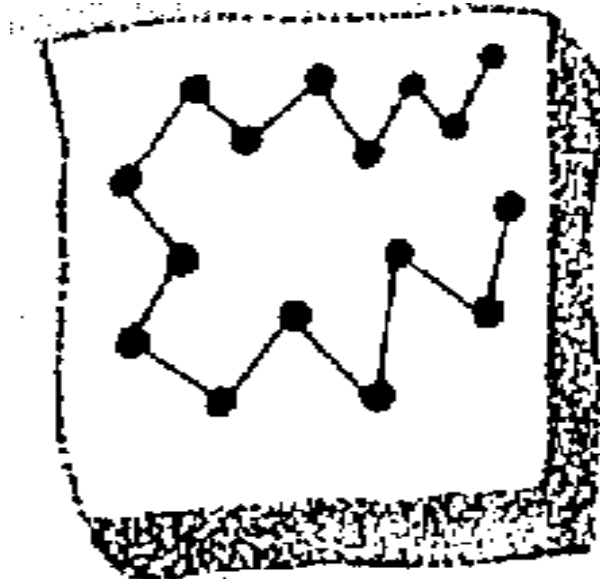
૨.૦ જમીનના યોગ્ય એકમોની પસંદગી :

ખેતર દીઠ અલગ અલગ નમૂનો લેવો. ખેતરની જમીન સરખી હોય તો પાંચ એકર દીઠ એક નમૂનો પૃથક્કરણ માટે લેવો. જો ખેતર પાંચ એકર કરતાં મોટું હોય તો નમૂનાની સંખ્યા એ પ્રમાણે વધારો. ખેતરનો રંગ, ઢાળ, બંધારણ, પાણીનો નિતાર તથા અગાઉની માવજતની દૃષ્ટિએ તફાવત માલૂમ પડતો હોય તો ચિત્ર-૨ (અ) મુજબ ખેતરનાં ભાગ પાડી દરેક ભાગમાંથી એક નમૂનો પૃથક્કરણ માટે લેવો.

ચિત્ર -૨ (અ)

૧૨ થી ૧૪ જગ્યાએથી માટી લઈ નમૂનો તૈયાર કરવાની પધ્ધતિ

ચિત્ર -૨ (બ)

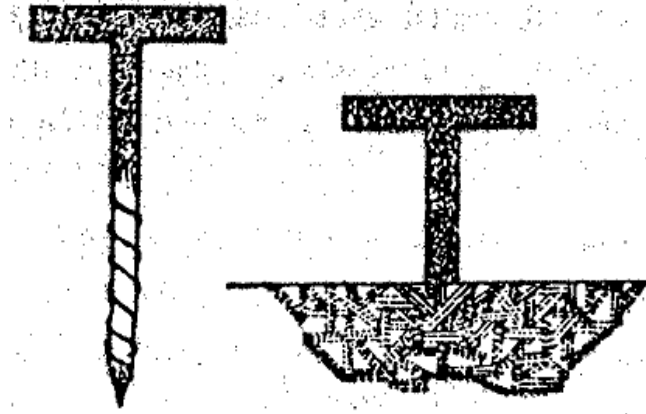

ચિત્ર-૨ (બ) માં દર્શાવ્યા પ્રમાણે નમૂનો લેતાં પહેલા ખેતરમાં ૧૨ થી ૧૪ જગ્યા નક્કી કરી, દરેક સ્થળે નિશાની કરો, પ્રતિનિધિત્વ ધરાવતા ન હોય તેવા સ્થળો જેવાં કે જુનો પાળા, ચોમાસામાં પાણી ભરાતું હોય તેવા ખાબોચિયાં, રસ્તાથી ૫૦ ફુટ અંદરની જગ્યા, નીંદણનો અથવા ખાતરનો ઢગલો વગેરે, જેવા સ્થળો નમૂનો લેવા પસંદ કરવા નહીં, કારણકે આવી જગ્યાએથી જમીનનો નમૂનો લઈ મિશ્રણમાં ભેળવવાથી ખેતરની જમીન અને તેમાના પોષક તત્વો વિષે સારું માર્ગદર્શન મળતું નથી. તદ્ઉપરાંત જમીનમાં ખાતર આપ્યા બાદ તરત નમૂનો ન લેવો. એનાથી જમીનની ફળદ્રુપતાનો સારો ખ્યાલ આવી શકશે નહીં.

૩.૦ યોગ્ય ઉંડાઈએથી નમૂનો લેવો :

જમીનની ફળદ્રુપતા અથવા સ્થિતિની સામાન્ય ચકાસણી અથવા સલાહસૂચન માટે જે ઉંડાઈ સુધી છોડના મૂળિયા પ્રવેશતાં હોય ત્યાં સુધીનો નમૂનો લેવો જોઈએ. સામાન્ય રીતે ચિત્ર ૩માં દર્શાવ્યા પ્રમાણે જમીનની સપાટીથી ૬" કે ૮" ઉંડાઈ સુધીનો નમૂનો લેવો જોઈએ.

નમૂનો લેવાની યોગ્ય પદ્ધતિ :

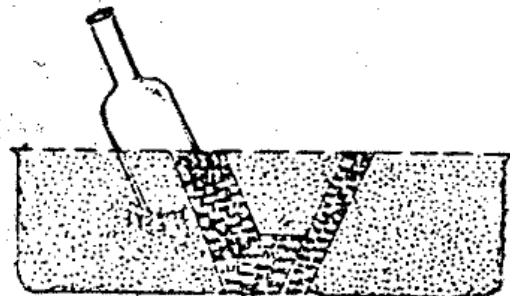

ચિત્ર - ૩

૪. સુસંગત પદ્ધતિ દ્વારા નમૂનો મેળવો :

જમીનની જાત અને પરિસ્થિતિ પ્રમાણે ચિત્ર નં. ૧ માં દર્શાવ્યા પ્રમાણે નમૂનો લેવા માટે યોગ્ય સાધનની પસંદગી કરવી. સાધનની પસંદગી બાદ ચિત્ર નં. ૨ માં દર્શાવેલા મુદ્દાઓ ધ્યાનમાં રાખી નમૂનો લેવા માટે યોગ્ય સ્થળની પસંદગી કરવી. સ્થળની પસંદગી કર્યા બાદ નમૂનો લેતા પહેલા, જમીન ઉપર ઉગેલું ઘાસ તથા કચરો સાફ કરી આગળ દર્શાવ્યા પ્રમાણે યોગ્ય સાધનથી નમૂનો લો. જો કોદાળીથી નમૂનો લેવાનો હોય તો જમીનમાં ૬" ઉંદો ખાડો અથવા ચિત્ર નં. ૪ માં દર્શાવ્યા પ્રમાણે "V" આકારની નીક ખોદી, નીકની એક બાજુથી અડધો ઈંચ જાડું ચકતું લો. આમ ૬" કે ૮" સુધીની ઉંડાઈએથી ખેતરમાં નિશાની કરેલા સ્થાનોએથી નમૂના મેળવી વાસણમાં અથવા જાડા કાગળમાં કે સારા કપડા પર ભેગા કરો. ખોદેલી જમીનમાંથી નમૂનો લેવો સહેલો પડે છે.

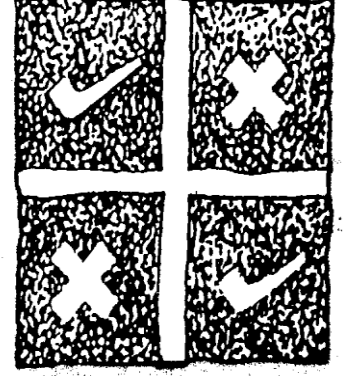
ચિત્ર - ૪

૫. પૃથ્થકકરણ માટે યોગ્ય કાળજીની જરૂર :

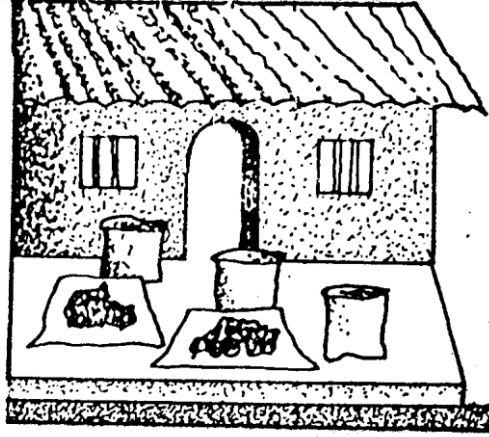
જમીનમાં ઢેફા વગેરે હોયતો ભાંગી ચિત્ર ૫ - અ પ્રમાણે માટીનું બરાબર મિશ્રણ કરો. ચિત્ર ૫-બ માં દર્શાવ્યા પ્રમાણે ચતુર્થ પદ્ધતિથી નમુનાને બરાબર મિશ્રણ કરી, તેના ચાર ભાગ પાડો અને બે સામસામા ભાગોને છોડી દઈ બાકીના બે ભાગની માટી આશરે ૫૦૦ ગ્રામ જેટલી માટીનો નમૂનો રહે ત્યાં સુધી આ પ્રમાણે કરતા રહી જરૂરી માત્રામાં માટીનો નમૂનો કોથળીમાં ભરો. પૃથ્થકકરણ માટે માટીનો નમૂનો ભીનો હોય તો છાયામાં સૂકવી તૈયાર કરવો.

ચિત્ર ૫-અ

ચિત્ર ૫-બ

ચિત્ર ૫-ક

૬. નમૂનાનું યોગ્ય પેકીંગ :

નમૂનો પ્રથમ કાગળની અથવા પ્લાસ્ટીકની થેલીમાં ભરી, પછી તેને કાપડની થેલીમાં પેક કરો. જો નમૂનો ફક્ત કાપડની થેલીમાં પેક કરવાનો હોય તો, થેલી માટે ઘટ્ટ કાપડનો ઉપયોગ કરો. નહિતર કાપડના સુક્ષ્મ છિદ્રોમાંથી માટીના સૂક્ષ્મ રજકણો બહાર નીકળી જશે. જમીનના નમૂના ભરવા માટે ખાતરની થેલીઓ વાપરવી નહીં.

૭. નમૂના અંગેની સંપૂર્ણ માહિતી :

નમૂનો પેક કર્યા બાદ થેલી ઉપર નમૂનો નંબર, ખેડૂતનું પુરુપુરુ નામ અને સરનામું લખવું. નમૂનો પ્રયોગશાળામાં મોકલતી વખતે આ સાથે દર્શાવેલ ફોર્મ પ્રમાણે માગેલી સંપૂર્ણ માહિતી પૂરેપૂરી ભરવી જરૂરી છે. રેલ્વે અથવા એસ. ટી. પાસલથી મોકલવાના નમૂના વડોદરા સ્ટેશને મોકલવા.

પૃથકકરણ થયા બાદ જમીનની ફળદ્રુપતા અંગેની માહિતી મોકલી આપવામાં આવે છે. પૃથકકરણ કરાવેલા ખેતરમાં કયો પાક લેવાનો છે તેની માહિતી મોકલવાથી તે પાક અંગે કયા સમયે અને કેટલા પ્રમાણમાં ખાતર આપવું તેની ભલામણ મોકલવામાં આવે છે. તદ્દઉપરાંત જમીન સુધારવાની જરૂર હોય તો તે અંગેનું સંપૂર્ણ માર્ગદર્શન મોકલવામાં આવે છે.

જમીનના નમૂના સાથે મોકલવાનું માહિતી પત્રક :
(પુરેપુરી વિગત અવશ્ય લખવી)

	નમૂના નંબર_____
૧. ખેડૂતનું નામ_____	
ગામ_____ તાલુકો_____ જિલ્લો_____	
૨. નમૂનો લીધેલ ખેતરનો સર્વેનં. અથવા ખેતરનું નામ_____	
ક્ષેત્રફળ એકર/હેક્ટર_____ ગુદા_____	
૩. લેવાનો પાક જેને માટે ખાતરની ભલામણ કરવાની છે. (ફક્ત એકજ પાક લખવા)_____	
પિયત / બિનપિયત_____	
૪. જમીનના સ્થળ સંબંધી વધુ માહિતી:	
૫. નમૂનો લીધાની તારીખ_____	
૬. પાણીનો નિતાર :	
૭. નમૂનો લેનાર વ્યક્તિ_____	
૮. કેટલી ઉડાઈએથી નમૂનો લીધો છે_____	
૯. જમીનનો પ્રકાર_____	
૧૦. જમીનની ખાસ પરિસ્થિતિ (જેવી કે દ્વારવાળી, મરડીયાનુ પડ, વગેરે)	

પિયત પાણીનું પૃથકકરણ અને તેનો નમૂનો લેવાની રીત :

છોડની વૃદ્ધિ માટે પાણી ખુબ જ અગત્યનું ઘટક છે અને તે છોડની વિવિધ અવસ્થા અને વિકાસ માટે એક જરૂરી અંગ છે. કુદરતમાં પણ પાણીનું વજ્ર અવિરતપણે ચાલ્યા કરતું હોય છે. દરિયા અને મહાસાગરોની સપાટી પરના પાણીનું બાષ્પિભવન થયા જ કરતું હોય છે. જે અનુકૂળ હવામાને વરસાદના રૂપે પડે છે. તે પૈકીનો થોડો જથ્થો બાષ્પિભવન રૂપે ભૂડી જાય છે. જ્યારે ઘણો જથ્થો નદી, નાળા દ્વારા દરિયામાં ઠલવાય છે. થોડો જમીનમાં સંગ્રહ થઈ છોડને ઉપયોગી નીવડે છે, તેમાંનો અમૂક જથ્થો જમીનમાં ઝમણ થઈ, તેના જુદા જુદા થરમાંથી પસાર થઈ, ભૂતળમાં પાણીરૂપે જમા થાય છે. આ રીતે પૃથ્વીના થરમાંથી નીતરેલું પાણી કેટલાંક ખનિજો જેવાંકે કેલ્શિયમ, મેગ્નેશિયમ, સોડિયમ, પોટેશિયમ વગેરેને દ્રાવ્ય બનાવે છે. સપાટી ઉપર જળાશયો, સરોવરો, નદીઓ વગેરેમાં જમા થતાં વરસાદનાં પાણી તથા કુવાઓ-બોરીંગો દ્વારા મેળવાતાં ભૂતળના પીવા ના પાણી તરીકે તેમજ પાકના પિયત માટે ઉપયોગ કરવામાં આવે છે. પાણીનો પાક ઉત્પાદન માટે પિયત તરીકે ઉપયોગ કરવામાં આવે ત્યારે એ જોવું જરૂરી છે કે પાણી પિયત માટે અનુકૂળ છે કે કેમ? પાણીના પૃથકકરણ દ્વારા તેની અંદર ક્ષારનું પ્રમાણ કેટલું છે? કયા પ્રકારના ક્ષાર છે? તેમજ એક બીજા ક્ષાર વચ્ચેનું પ્રમાણ શું છે? તે જાણી શકાય છે અને પિયત માટે અનુકૂળ છે કે કેમ તથા અમૂક પ્રકારની જમીનમાં લાંબો સમય વાપરી શકાય કે કેમ? વગેરે નક્કી કરી શકાય છે. હાનિકારક ક્ષારવાળા પાણીનો ઉપયોગ કરવો હોય તો તે કેટલા પ્રમાણમાં કરી શકાય અને તેની જમીન ઉપર ખરાબ અસર ન થાય તે માટે કયા ઉપાયો યોજવા વગેરે નક્કી કરી શકાય છે. આ બધાં કારણોસર પિયતનાં પાણીનું પૃથકકરણ કરાવવું અનિવાર્ય બની રહે છે. પાણી ખેતીનું ખુબજ મહત્વનું અંગ છે અને તે તરફ દુર્લેક્ષ રાખવું પાલવે નહીં.

પાણીનો નમૂનો લેવાની રીત :

જે ફૂવા, નહેર કે પાતાળ ફૂવાના પાણી લેવામાં આવે તે તેના પાણીનું યોગ્ય પ્રતિનિધિત્વ ધરાવતો હોવો જરૂરી છે. એટલે પાણીનો નમૂનો લેવા માટે નીચેના મુદ્દા ધ્યાનમાં રાખવા જરૂરી છે.

૧. પાણીનો નમૂનો આશરે એક લિટર લેવાનો હોય છે.
  ૨. પાણીનો નમૂનો લેવા માટે જે બોટલ અથવા શીશીનો ઉપયોગ કરવાનો હોય તેને પહેલાં ગરમ પાણીમાં રાખી બરાબર સફ કરો. તેમાં કોઈપણ જાતની અસુદ્ધિ ન હોવી જોઈએ. તેમજ કોઈપણ જાતની વસ ન રહેવી જોઈએ. તેમજ જૂનું લેબલ કાઢી નાખવું. જંતુનાશક દવાવાળી બાટલી વાપરવી નહીં.
  ૩. આરીતે સાફ કરેલ બાટલી કે શીશાને જે પાણીનો નમૂનો લેવાનો હોય તેનાથી બે-ત્રણ વખત બરાબર સફ કરી, શીશાનાં બુચ અથવા ઢાંકણાં બરાબર ઘોઈ સાફ કરી શુદ્ધ કરવાં જરૂરી છે.
  ૪. ફૂવા કે બોરના પડતર પાણીનો નમૂનો લેવો નહીં. પણ સિંચાય માટે મશીન, કોશ કે મોટર ચાલું હોય ત્યારે નમૂનો લેવો.
  ૫. જે ફૂવાનો ઉપયોગ ન હોય અને તેના પાણીનો નમૂનો લેવાનો હોય તો, પાણી ખેંચવા માટે ઉપયોગમાં લેવાના સાધનને પહેલાં બરાબર સાફ કરો, પછી થોડો સમય સિંચેલું પાણી જવા દઈ સિંચેલા પાણીથી શીશો બરાબર સાફ કરી તેમાંથી નમૂનો લેવો.
  ૬. નહેરના વહેતા પાણીમાંથી નમૂનો લેવો.
  ૭. જે જમીનમાં પિયતનું પાણી વાપરવાનું હોય તે જમીનનો નમૂનો પણ પાણીના નમૂના સાથે મોકલવો હિતાવહ છે.
- આ રીતે નમૂનો લીધા પછી શીશા ઉપર નીચે જણાવેલી માહિતી ભરેલું લેબલ ચોટાડી, નમૂનાને પેક કરી, પૂથકરણ માટે પ્રયોગશાળામાં મોકલવો.

પાણીના નમૂના સાથે મોકલવાની માહિતી :

૧. ખેડૂતનું નામ _____
ગામ _____ પોષ્ટ _____
તાલુકો _____ જિલ્લો _____
૨. જે ખેતરના ફૂવામાંથી નમૂનો લીધો હોય તેનો સર્વેનંબર અથવા નામ _____
૩. ફૂવો પાકો છે કે ભાડ ? _____
૪. ફૂવામાં કેટલી ભંડાઈએ પાણી છે? _____
૫. ફૂવો કેટલા સમયથી ઉપયોગમાં છે? _____
૬. નમૂનો લીધાની તારીખ _____
૭. ફૂવાના પાણીનો ઉપયોગ થતો હોય તે જમીનનો પકાર _____
૮. લેવામાં આવતા પાક _____

ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે નમૂનો તૈયાર કરી સંપૂર્ણ માહિતી સાથે નજીકના જી.એસ.એફ.સી.ના કૃષિ માહિતી કેન્દ્ર અથવા સીધો જમીન તથા પાણી ચકાસણી પ્રયોગશાળામાં મોકલવો.

જમીન અને પાણીનાં નમૂનાની ચકાસણીના દર

ક્રમ	ટેસ્ટનું નામ	નમૂના દીઠ ચકાસણી ફી સર્વિસ ટેક્ષ સાથે (રૂપિયા)
૧.	જમીનનાં મુખ્ય તત્વોની ચકાસણી (નાઈટ્રોજન, ફોસ્ફોરસ, પોટાશ, પી.એચ. અને વિદ્યુત વાહકતા)	૬૦.૦૦
૨.	જમીનનાં સુક્ષ્મ તત્વોની ચકાસણી (જસત, લોહ, મેંગેનીઝ, તાંબુ અને સલ્ફર)	૧૦૦.૦૦
૩.	પિયતનાં પાણીની ચકાસણી	૬૦.૦૦
૪.	પીવાનાં પાણીની ચકાસણી (કેમિકલ ટેસ્ટ)	૧૧૨.૩૬
૫.	પીવાનાં પાણીની ચકાસણી (બેક્ટેરીયોલોજીકલ ટેસ્ટ)	૫૬.૧૮

- જમીન અને પાણીના નમૂના મોકલવા અને વહેલી તકે પરિણામ મેળવવા માટે તમારી નજીકના જી.એસ.એફ.સી.ના ફર્ટીલાઈઝર્સ ડેપો અથવા મેનેજર (એગ્રો સર્વિસીસ), જમીન અને પાણી ચકાસણી પ્રયોગશાળા, ગુજરાત સ્ટેટ ફર્ટીલાઈઝર્સ એન્ડ કેમિકલ્સ લિમિટેડ, પો. ફર્ટીલાઈઝરનગર - ૩૮૧ ૭૫૦, જિ.વડોદરાનો સંપર્ક કરવો.

વધુ માહિતી માટે નજીકના જી.એસ.એફ.સી.ના કૃષિ માહિતી કેન્દ્ર અથવા જમીન તથા પાણી ચકાસણી પ્રયોગશાળાનો સીધો સંપર્ક કરી શકો છો.

જમીન તથા પાણી ચકાસણી પ્રયોગશાળા
કૃષિ વિકાસ અને કૃષિ સેવા વિભાગ
ગુજરાત સ્ટેટ ફર્ટીલાઈઝર્સ એન્ડ કેમિકલ્સ લિમિટેડ
પો.ઓ. ફર્ટીલાઈઝરનગર - ૩૮૧ ૭૫૦ જિ. વડોદરા
ફોન નં. (૦૨૬૫) - ૩૦૮૩૦૩૬, ૩૦૮૨૪૮૪, ૩૦૮૩૦૩૮, ૨૨૪૩૧૫૨, ૨૨૪૩૧૫૩

ગુજરાત સ્ટેટ ફર્ટીલાઈઝર્સ એન્ડ કેમિકલ્સ લિમિટેડ

પો. ફર્ટીલાઈઝરનગર ૩૮૧ ૭૫૦ જી.વડોદરા, ગુજરાત